

XCHAPBENAL YU'UN NACIONES UNIDAS SVENTA YICH'ELAL TA MUK' SJUNLEJAL SLUMAL BATSI VINIK-ANTSETIK

Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas, versión en tsotsil

---

XCHAPBENAL YU'UN *NACIONES UNIDAS*

SVENTA YICH'ELAL TA MUK' SJUNLEJAL

SLUMAL BATSI VINIK-ANTSETIK

**CDI
342.085
D42
TSOTSIL**

Xchapbenal yu'un Naciones Unidas sventa yich'elal ta muk'sjunlejla slumal batsi vinik-antsetik [texto] = Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas / trad. Margarita Martínez Pérez y Abraham Gómez Vázquez. – México : CDI : PNUD : INALI, 2009.

30 p. : il.

Texto en tsotsil

ISBN 978-970-753-185-7

1. DECLARACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS SOBRE LOS DERECHOS DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS - TRADUCCIONES AL TSOTSIL 2. DERECHOS HUMANOS – LEGISLACIÓN - TRADUCCIONES AL TSOTSIL I. Martínez Pérez, Margarita, tr. II. Gómez Vázquez, Abraham, tr. III. t.: Declaración Universal sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas IV. t.

Catalogación en la fuente: GYVA

Primera edición, 2009

D.R. © 2009 Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas

Av. México Coyoacán 343, colonia Xoco, Delegación Benito Juárez, C.P. 03330, México, D.F.

www.cdi.gob.mx

ISBN 978-970-753-185-7 / *Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas*, versión en tsotsil

TRADUCTORES:

Margarita Martínez Pérez y Abraham Gómez Vázquez

DISEÑO DE PORTADA E INTERIORES

Manik • Astrid Stoopen

FOTOGRAFÍAS

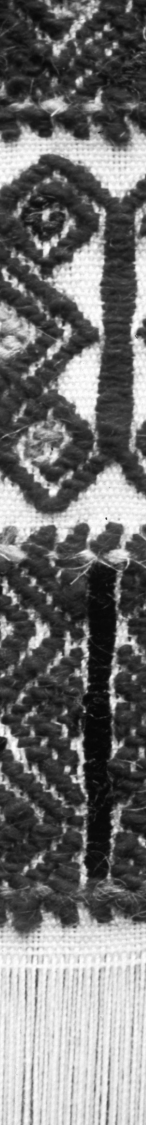
Portada: Fiesta de San Pedro. José Vicente Recino, 1986, Santa Martha, Chenaló, Chiapas, Fototeca Nacho López, CDI

Interiores: Tejido tsotsil, Teúl Moyrón, Chiapas, Acervo de Arte Indígena, CDI

Se permite la reproducción parcial o total del contenido de la presente obra, sin fines lucro, siempre y cuando se cite la fuente.

Impreso y hecho en México

XCHAPBENAL YU'UN NACIONES UNIDAS

SVENTA YICH'ELAL TA MUK' SJUNLEJAL

SLUMAL BATSI VINIK-ANTSETIK

TRADUCTORES: MARGARITA MARTÍNEZ PÉREZ Y ABRAHAM GÓMEZ VÁZQUEZ

NACIONES UNIDAS
CENTRO DE INFORMACIÓN
MÉXICO

Naciones Unidas
Derechos Humanos

OFICINA DEL ALTO COMISIONADO PARA LOS DERECHOS HUMANOS

MÉXICO

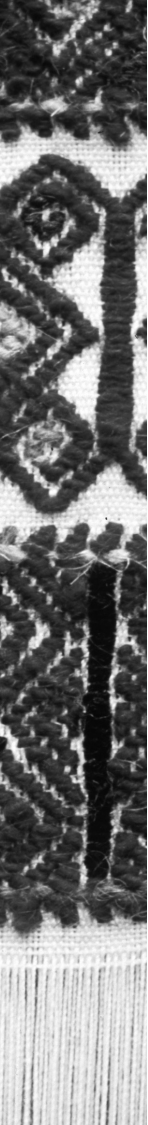

INALI
INSTITUTO NACIONAL DE LENGUAS INDÍGENAS

COMISION NACIONAL
PARA EL DESARROLLO
DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS

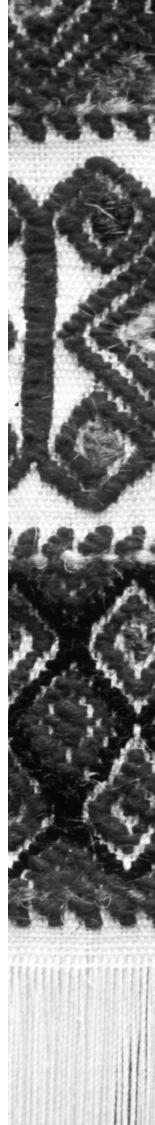

Ta sjavilal 1994, ti muk' ta tsoblej (ta kaxlan k'op sbi *Asamblea General*) yu'un *Naciones Unidas* te laj yalik ti baluneb (9) yu'al agosto xkom la k'ucha'al Sk'ak'alil Sjunlejaj slumal bats'i vinik-antsetik (jchi'iltik) ta skotol balumilal. Ep no'ox ti lok' ti lo'ile ti k'ucha'al te ik'otik ta xchapel, ti tsots no'ox sk'oplale, ja' ti laj yich' ojtakinel ti skoltael, sk'elel, yich'el ta muk' ti sjunlejaj slumal indijenaetik yu'un ak'u lajuk avi ilbajinel, vokolil, vi'nal, yu'un mu xa xlaj ti pojbel slumik ti indijenaetik, jech xtok lajuk skotol chopol kuxlejajil ta stojolik.

Ti chapanel k'op ik'ot ti xchapel ta k'ak'al bi, ja' to no'ox la sliben muk'ta tsatsal k'op. Ti javil jelav to no'ox, te laj xchapik ti xchapbenal sventa yich'elal ta muk' sjunlejaj slumal indijenaetik. Avi xchapbenal k'op ja' la sventa yich'el ta muk' skotol sjunlejaj slumal indijenaetik ta skotok ka'k'al. Ti xchapbenal k'ope te chalbe batel ti jujun chop ajvalil yu'un ak'o tsak sbaik ta muk' schi'uk skotol sjunlejaj slumal bats'i vinik-antsetik ta juju tek jteklumetik, yu'un mu xa xut sbaik, mu xa x-ilinik, mu xa x-ilbajinvan ti jkaxlanetik. Ja' la me yabtelil ti xchapanel k'opetik likem vone no'ox, ta jtobal xa javil. Ta chapbenal k'op ja' stunesel yu'un lek jk'opon jbatik ta jkoltolik, ta jtekeltik ants-viniketik ta skotol balumilal.

Ta 2008 ja' la sjabilal skotol k'opetik ta sjunlajel balumilal, jech xtok ta baluneb yu'al akosto ja' la sk'ak'alil yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik, ech'um sk'an t'abuk ta joltik, t'abuk ta ko'ontontik ti ep no'ox ti bats'i k'opetik ta xa xch'ayik batel. Te me ch'ay ti bats'i k'opetik, te la me xch'ay batel jtaletik, kutsilaltik, te la me nijcham batel. Ech'um ti muk' ta jtsoblej yu'un *Naciones Unidas* x-ik'van, chij yik'ukutik ti juju chop jteklumetik slumal bats'i vinik-antsetik, slumal jkaxlanetik, jech stok-uk ajvaliletik yu'un la jk'ejtik, jk'eltik, jchantik ti skotol bats'i k'opetik yu'un jech mu xcham, yu'un mu xch'aj, yu'un ak'o komuk sventa ti ololetik ti xch'i'ik to no'ox tal ta ok'om, xcha'ej.

Jech laj yal komel ti Ban Ki-moon, ti ja' *Secretario General* yu'un muk' ta tsoblej sventa *Naciones Unidas*.
la me mantal laj yak' komel skoj Sk'ak'alil Sjunlejal Slumal Bats'i vinik-antsetik (jch'i'iltik) ta skotol balumilal, sjavilal 2008

Slikebal k'op

Ti xchpbenal k'op yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik ja' la yabtelal yepal javilal, likem to la tal ta slajunebal xchanvinik jabil, yok'alal jchop tsoblej sventa sk'elel, skoltael bik'it jteklumetik k'ucha'al slumal bats'i vinik-antsetik likemik ta stojol *Naciones Unidas (ONU)* te laj yalik, laj xchapanik yu'un ak'u sk'elik ti svokolik ti sjunlejal slumal ti bats'i vinik-antsetik ta skotol balumilal.

Ta sjabilal 1981 xchi'uk ta sjabilal 1984, te laj yak'ik ta ojtakinel jchop abtelil sbi *Informe Martínez Cobo*, ti te laj yalik ti sk'an ak'u xich' pasel "jchop tsoblej sventa yu'un jteklumetik slumal bats'i vinik-antsetik ", ti buch'utik stak' x-ochik ja' no'ox la me p'ijil ants-viniketik ti mu bu x-abtejik ta stojol ajvaliletik; ta sjabilal 1982 te k'ukuntik laj tsobilan sbaik. Yok'alal laj sta sjabilal 1985, ti jchop jtsoblej abteletik laj slikes sbaik ta ts'ibael ta xchapbenal a vi tsatsal k'op to, te ta sjavilal 1994 laj yich'el ta venta yu'un *Comisión sventa Derechos Humanos* yu'un *Naciones Unidas* a vi ts'ibabil vun sventa chapbenal k'op sventa yich'el ta muk' sjunlajel slumal bats'i vinik-antsetik.

Te ech' jun jabil, ti Komision laj yalik te ta *parrafo* jo'ob (5) yu'un xchapanel (baluneb yoxvinik /chanlajuneb xbuluchvinik (49/214) yu'un *Asamblea General*, ta

sk'ak'alil oxib xcha'vinik (23) yu'al *diciembre* ta sjabilal 1994 te lok' jun mantal yu'un oyuk jchop j-abteletik sventa smeltsanik, snopik lek ti yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik, jech xtok te laj st'ujik batel ti p'ijil bats'i vinik-antsetik ba yak' sk'opok sventa muk' ta chapanel to.

Ep tsoblej laj spasik yok'akal vu'yunik avi abtel to, te laj smeltsanik ta sjabilal 2006, jech la yak'ik ta ojtakinel, ta na'el ta stojol muk'ta jtsoblej sventa *Derechos Humanos*, te laj tsakik komel ta chapanel 2006/2, ta sk'ak'alil baluneb xchavinik yu'al *junio*.

Ja to jech yepal k'ak'al, yepal sjabilal yok'alal la yich'ik ta muk' ti abtelal to sventa xchapbenal yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik.antsetik ta sk'ak'alil oxlajuneb yu'al septiembre, sjabilal 2007 yu'un ti *Asamblea General*.

Jech ti muk'ta jteklum sbi Mejiko laj yich' ta muk' a vi xchapbenal k'op li'e.

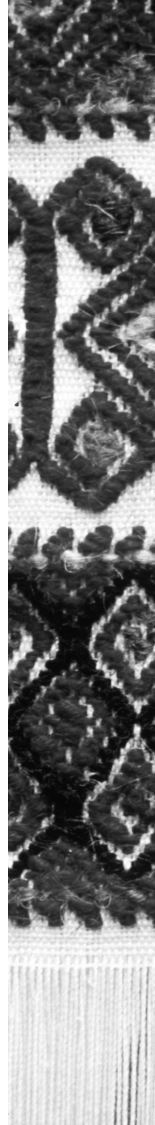
Avi chapbenal k'op lok'em tal ta stojol muk'ta jtsoblej k'ucha'al *ONU (Organización de las Naciones Unidas)* tsots la me ti smantale, ja' sk'an la jtsaktik ta venta, jech xtok ti juju chop ajvaliletike sk'an la ak'o spas ti abtelil to.

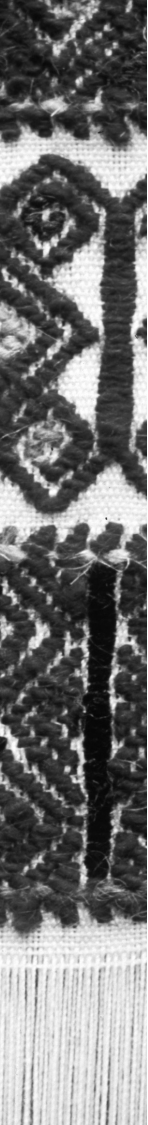
Manchuk mi muyuk' bu ts'ibabil ta muk'ta mantal vun, sk'an la me jtsaktik ta venta avi mantal to.

Avi chapbenal k'op sventa yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik chapbil yu'un *Naciones Unidas* oy la me yip ta sjunlejal balumilal.

To jtsots yich'el lek ta muk' ti k'usi sk'an xal ich'bail ta muk'e ta sjunlejal balunile.

Ta Mejiko, te ta yut Komision Nasional sventa slekubtasel slumal bast'i vinik-antsetike (*CDI*) ja' te lok'em xchapbenal k'op venta yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik chapbil yu'un *Naciones Unidas*, ja' ak'bil ta ojtakinel. Ti spukel xchi'uk stsibtaele ja' xa la ba'il yak'ojik ta yo'ontonik xchi'uk ti smantal ak' bil ta sbi

Mejikoe sventa yich'el ta muk', ta sk'ak'alil oxlajuneb yu'al *septiembre* ta sja'vilal 2007.

Xchi'uk li muk'ta vun li'e, ti Ajvalil yu'un Mejikoe ja' ta xal be slekil ta sjunlejal balumil, xchi'uk ja' ta sk'an x-ich'atik ta muk' slumal ti bats'i vinik-antsetike.

LUIS H. ÁLVAREZ ÁLVAREZ

Ajvalil yu'un chapbenal

k'op sventa Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas

---

Xchapbenal yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'elal ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik

Snopbenal k'otem ta pasel yu'un ta stekel jtsombailetik te ts'ibabil ta vun 61/295 ta chibal ka'k'al yuilal *octubre* ta 2007.

Asamblea General,

Tsakbil ti venta sk'opik li consejoe yu'un yich'elal ta muk' li jentetike (*Consejo de Derechos Humanos*) te ts'ibabil ta vun 1/2, ta baluneb xchavinik yual junio ta 2006, li consejoetike laj yich'ik' ta muk' li xchapbenal yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'elal ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik.

Te tsakbil xa ta vun 61/178 ta jto'ob k'ak'al ta yuilal *diciembre* ta 2006 te bu laj yak'ik ta a'yel ta xkom to ta pasel li xchapbenal sventa yich'elal ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik yu'un ak'o komuk' to ep sk'ak'alil sventa chich' jak'bel to smelolal, xchi'uk laj snopik sventa stsutsesel li xchapbenal k'ope.

Ja' jech jelav xa ti xchapbenal yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'elal ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik ts'ibabil li' ta vune.

svukubal svakvinik tsoblej
oxlajuneb k'ak'al, yu'al *septiembre*, sjabilal 2007

Anexo

Xchapbenal yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'elik ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik

Li *Asamblea* Generale,

Likesbital ta yibel sk'opik *Naciones Unidas* yu'un solem ak'o k'otuk ta pasel yu'unik yamtelal avi chapanel to te buch'utik stik'oj sbaik ta xchapel.

Laj yalik yu'un ta stekel li' sjunlejal jteklum slumal bats'i vinik-antsetik ko'olik xchi'uk yantik jteklumetik, ja' no'ox tok ak'o yojtikinik ti jele stalelik te bats'i vinik-antsetike xchi'uk ak'o yich' sbaik ta muk'.

Laj yalik xtok ti stekel jteklumajetike xkoltavanik ta pasel epal kuxlejaetik xchi'uk yutsilalik, spatanelik vinik antsetik.

Jech no'ox tok chalik ta stekel li buch'u li oy snopbenal yu'un yalojik ta spas k'op o ta stukik snopik a vi sk'opal yu'un yich'el ta muk' indigenaetik, chopol spas sbaik obi, jech ja' no'ox xilbajinik buch'utik sk'anik stsa'ik lekilkuxlejale, pero mu xtojom ta sk'elel jech no'ox, mu xu' ta spas, muyuk' bu ch'unbil xk'ot ta pasel li' yayeje ja' jech no'ox ta x'ilbajinvan.

Jech no'ox tok, cha'albil xchapbenal, ta stekel ich'el ta muk' sventa stojol bats'i vinik-antsetike, xchi'uk me sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetike mu stak' chich'ik utsinel, ilbajinel yok'alal smeltsanik, xchapanik skuxlejalike, muyuk' me buch'u sventainotik, ja ku'un jba jtuktik, 'kusi skot ta pasel ku'untike; jano'ox oyuk lek snopbenal ku'untik ta jtekeltik.

Oy la ti o'ontoniil ta bats'i vinik-antsetike tana to, skoj yu'un li' vone'e lom ep svokolik, muyuk bu ich'bilik ta muk', oy abolbail, oy lo'la'el, oy ilbajinel sventa tak'in o sventa osil banomil; soles ep makobtasel yu'un sventa xchapanel ta lekil kuxlejalele, ech'um ja' sk'an ta jk'eltik k'usitik xk'ot ta pasel.

Nabil xa li tsotz ta jk'antike, ja jtsak jbatik ta muk' k'u x' elan jtaletik, oyuk xchapbenal ku'unntik, komon jtsobjatik, jnoptik, lek jchaptik skoplal yu'un junuk kosilitik, jtakintik xchi'uk jkuxlejalelatik ta jtekeltik bats'i vinik-antsetikeukutike.

Jech no'oxtok, na'bil xa ti xkak'betik yipal yu'un ak'o stsak stsatsal, yipal ta skotol ich'el ta muk' te ts'ibabil xa ti vun ti te oxa ta sk'obik ti jtsoblejetike, jchap k'opetike xchi'uk ajvaliletike.

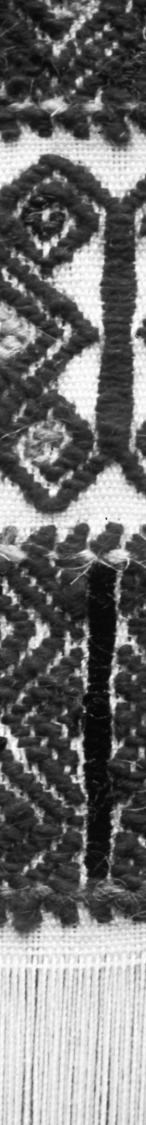
Jech no'ox tok sk'an stsob sbaik stekel jteklumajel slumal bats'i vinik-antsetik sventa sa'ik slekil kuxlejalele, yu'un jech 'uk ak'o lajuk, tup'uk la'banel, ilbajinel, uts'inel ti te butik k'otem, xhi'uk xk'ot ta pasel toe.

Na'bil xa ta stekel sjunlajel jteklumajel slumal bats'i vinik-antsetik me tsobolukutik, me tsakal ku'untik ta venta ta k'usitik chopolil, ilbajinel, uts'inel xk'ot ta sventa kosilaltik, jbalamiltik, k'ulejaliltik, ja me jech mas lek, yu'un jech jtatik batel kipiktik yu'un smeltsanel jlekilaltik xchi'uk lekil kuxlejalele.

Na'bil xa la xtok ta ak'o yich'el ta muk' ak'u stsakel ta venta jp'ijiltik, jk'intik, jk'u-jpok'tik, jk'optik, jtaletaltik, xchi'uk jkuxlejaltik, jbanomiltik, kosilaltik yu'un smeltsanel batel juju tuch' buy nakalukutik ta jujun spamlajel slumal bats'i vinik-antsetikeukutik xkaltike.

Albil xa tsots sk'oplal ta ak'o slok'es skotol soltarotik, militartik xkaltik ti bu'oyik nojem ta jujun jlumaltik bats'i vinik-antsetikeukutike, yu'un jech ch'amaluk k'op, plecto,

yu'un oyuk slekil smeltsanel ti kuxlejalele, chapanele, nichimal o'ontonil ta sjunlajel xchi'uk spamlajel osiletik ta ch'ul banomil.

Tsabil la ta venta ta yich'el ta muk' juju chop ants vinik xchi'uk yol snich'nabtak, ta juju sep slumal bats'i vinik-antsetik yu'un sk'elet, xch'itesel kalabtik, jnich'nabtik, kuts' kalaltik, jech no'ox tok, jko'oltas joltik, jrazontik, xkaltik k'usi xu' ta xkalbetik spasik kalab jnich'nabtik, lek me xkalbetik mantal, muyuk'uk me utel, ta stojo ololetike, lekuk jchaptik taj tekeltik, muyuk'uk kop.

Oy la tsibabil komen ta vun sventa chapbenal to yu'un ak'u stsakvanuk ta venta, yich'vanuk ta muk' ta ajvalile ti sjunlajel slumal bats'i vinik-antsetikee, mu ja' uk no'ox sventa ajvalil li' ta jlumaltik *Mexico*, oy la me sventa'uk yantik lumetik, yantik jente'etik sventa avi chapbenal to.

Skotol la k'otem ta chapel lo'il k'op o chapbenaletik sventa jentetike, sventa slumal bats'i vinik-antsetike, ololetik, antsetik ja' la stu' yu'un slekubtas jkuxlejaltik, yu'un xtok jamaluk la be xkom sventa yantik chapbenal k'op ta to xtal spasik bats'i vinik-antsetik xchi'uk ajvaliletike.

La' la me kojtikintik a vi vun yu'un *Naciones Unidas*, chi'uk yantik chapbenal k'opetik ti te chalik yu'un ak'u yichik' ta muk' slumal bats'i vinik-antsetikee, oy la me syu'elal yu'un, te la me chal ti kolemu'utike, xu' jtsob jbatik, xu' jnoptik lek.

Kuxlejaltik, xu' jmeltsantik jtuktik li' k'opetike sventa jlumaltik bats'i vinik-antsetikeukutike, ech tok xchi'uk ta yantik banumiletik, stak' jchapantik, jsa'tik kutsilaltik, stak' kich' me jbatik ta muk' jtuktik bats'i vinik-antsetikeukitik.

Na'bil la me, a vi li' vun to, chapbenal k'op xkaltike, mu la me ja'uk stu yu'un smakbukutik jbetik sventa sa'el lekilkuxlejalele, mu la me ja'uk ilbajinel jtatik. Jech la

me ts'ibabil komel ta muk' ta vun sventa yich'el tal muk' skotol sjunlejal balamil te oy li ta ch'ul osile.

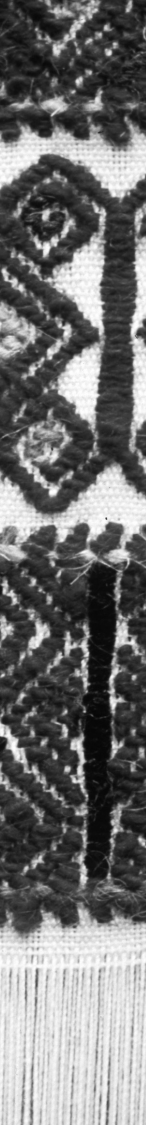
Ch'unbil la me, a vi li' chapbenal k'ope sventa yich'ukutik la ta muk' ta jtekeltik bats'i vinik-antsetikeukutike nakalukutik ta sjunlejal balamil, ja ta xal yu'un mu la me jtatik ilbajinel te ta jlumaltike, ko'ol xchapantik, jlekumtastik batel jkuxlejaltik xchi'uk ti ajvaliletik, ma'uk no'ox stuk ajvalalil sk'an smeltsan, sjel ti kuxlejaltike, te me mu k'antike, mu la me stak' xtal spas mantal ti ajvaliletike yu'un sjel jtaletik, a vi vun to, skoltaukutik la, mu xa la me stak' jtatik uts'inel, ilbajinel skoj yu'un bats'i vinik-antsetikeukutike.

Chik'ilanik la te jujun estado yu'un ak'u lame xch'unik, spasik xch'unbenal xchi'uk snopbenal ali' syu'elal yu'un li jlumaltik bats'i vinik-antsetikeotike, li vune ja' sventa svunal ku'si xu' stak jpastik, lek me k'op to, ma'uk sventa pasom k'op, ja' sventa oyuk snopbenal ku'untik, muj jpastik k'op ta jlumaltik, jtsaktik ta muk' lek jk'optik, jech xtok yu'un ak'o yich'ukutik ta muk' skotol jentetike, mu xa xkich'tik uts'inel, ilbajinel yu'un ti ajvaliletike, yu'un ti buch'utik ts'i cha'isbaike.

Ja' la yamtel tok ta muk'ta tsoblej *Naciones Unidas* sbi xkaltike yu'un ak'u skel me melel chi stsakukutik ta muk' yu'un li bats'i vinik-antsetikeotike, ta solel, melel oy oxa me tsots kiptik, oy xa me syu'elal ku'untik uk.

Sk'an me la jtsak jbatik ta muk' a vi chapbenal to sjamubil jbetik la me to, yu'un mu me jtatik lo'la'el, mu me xij yilbajinukutik li yantik muk'tik lumetike, jech uk, mu me xkilbajintik yantik jchi'iltik bats'i vinik-antsetikeuke mu me jchontik li jlumaltike, jbalumiltike. Ja' jk'antik me xkot ta ko'ontontik li slo'ilal li chapbenal k'ope, ali sventa li yich'obil ta muk' xchi'uk li syu'elal li jlumtike.

Jech xtok, xchi'uk li vo'otik, o'ukutik bats'i vinik-antsetikeotike, ak'u la me jna'tik jkoltotik, jtekeltik te ma'uk jun, jsep lumal bats'i vinik-antsetike oy, oy me ep lumetik bats'i vinik-antsetik, yantik tos ti bats'i vinik-antsetik oy li ta sjunlajel banumile, oy me yantik ta tos skuxlejalik, stalelalik, kucha'al yantik ta vo'otik o ta o'ukutik li ta jlumaltike. Xkiltik ta jentetike buch'utik xk'opojik ta bats'i k'op, ep no'ox me ta tos oyukutik, jelel me jutuk jkuxlejaltik, ja' me sk'an jtsaktik ta venta, ta kich'tik ta muk'uk stalelik, jech uk te me chich'ukutik ta muk' uk.

Ja yalbenal xchi'uk chapbenal k'op to chapbil tal yu'un li muk' ta lum jtsomvanej ku'unntike, sbi'il *Naciones Unidas* xkaltike, ja' me ta yich'otik o yich'okutik ta muk' jtalelaltik, jkuxlejaltik ta sjunlajelal slumal bats'i vinik-antsetikekotike; k'usiuk no'ox orail stak' me jkopontik, stak'me xkaltik batel te me oy buch'u yilbajinukutike; la me la jk'an jbatik ta jtekeltik, kich' la jbatik ta muk' jtekeltik; ja' la me stak xi yich'okutik xchi'uk xkich' jbatik ta muk' k'ucha'al chal li vun to:

Sbail mantal

Li bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk', ta sjunlejal slumal xchi'uk ta jujun jenteetik, ja' stak' sk'upinik ti yich'elik ta muk'e, tey ojtikinbil ta xchapbenal yu'un *Naciones Unidas* sventa yich'elal ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik.

Xchibal mantal

Jteklumetik xchi'uk ti jente bats'i vinik-antsetike jmoy yelanik xchi'uk yantik jteklumetik xchi'uk yantik jenteetik xchi'uk no'ox xtok oy yich'elik ta muk' sventa mu xich'ik ilbajinel ti k'uyelan stalelike.

Yoxibal mantal

Sjunlej slumal bats'i vinik-antsetike stak' snopik ta jujun tal k'uyelan sk'anskuxlejal. Yu'un yich'elik ta muk' li'e ja xa tey sk'el slekialik xchi'uk spatanel skuxlejalik.

Xchanibal mantal

Sjunlej slumal bats'i vinik-antsetike stak' snopik ta jujun tal k'uyelan sk'anskuxlejal. Ja' xa tey stak' snop skuxlejalik xchi'uk spasbaelik ta mantal tey ta slumalik, xchi'uk xchapel snopel k'uyelan tspikik tsajesik ti stak'inal slumalike sventa ch-abtejik'o.

Sjo'obal mantal

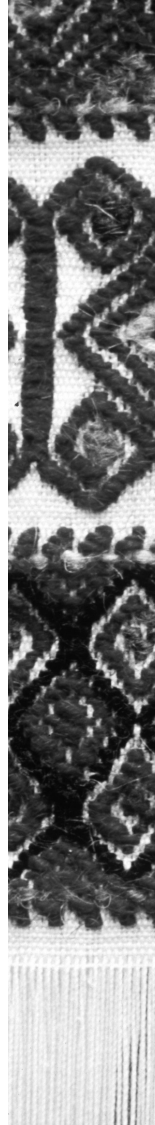
Sjunlej slumal bats'i vinik-antsetike te stak' snopik k'uyelan ta xabtelanik sventa lek spasbaelik ta mantal xchi'uk k'uyen ta xich' sbaik ta muk' te ta slumalik, xchi'uk stak' buch'uuk no'ox xal k'usi ta snop sventa xchapanel xchi'uk sk'elel slumal.

Svakibal mantal

Skotolik ti bats'i vinik-antsetike oy jun slumal sventa yich'el ta muk'.

Svukubal mantal

1. Ti jenteetik bats'i vinik-antsetike stak' sk'upin xch'ielik, xchi'uk spasel snopel stalelalik xchi'uk xcha'biel skuxlejalik.
2. Ti steklumal bats'i vinik-antsetike stak' sk'upin xch'ielik ta tsobol ta sjunlej slumalik, xchi'uk mu stak' xich'ik milelik, ilbajinelik, xchi'uk ti ololetike mu stak' jelbel slumalik.

Svaxakibal mantal

1. Iteklumetik xchi'uk jente bats'i vinik-antsetike mu stak' ko'oltaselik ta yan jenteetik xchi'uk mu stak' chaybel skuxlejalik.
2. Ti muk'ta lume ta smeltsan sventa k'elelik skoltaelik xchi'uk yichelik ta muk', yu'un:
  - a) Skotol snopebenal ilbajinel yu'un jun jteklum xchi'uk ti jente bats'i vinik-antsetike xchi'uk sk'ansjelbik stalelal xkuxlejalik.
  - b) Spojbel yosilik, yosilalik xchi'uk sbolmaltak
  - c) Skotol jelbel slumal sventa mu xich' yich'el ta muk' ja' no'ox jilbajinel ta skuxlejal.
  - d) Skotol jelbel ta persa snopbenal yu'un xchi'uk jelbel slumal
  - e) Ta skotol ta ael ta sts'ibtael sventa yich'elik ta ilbajinel yu'un te ta xkuxlejal ti bats'i vinik-antsetike.

Sbalunebal mantal

Iteklumetik xchi'uk jente bats'i vinik-antsetik ja' stak' xnaki'ik bu jotukal sk'anik ta junuk paraje omi ta jun steklumal indigena xchi'uk k'uyelan stalel xkuxlejal xchi'uk no'ox xtok mu stak' xich' ilbajinbel yich'elik ta muk'.

Slajunebal mantal

Ta skotol slumal bats'i vinik-antsetike mu stak' nutselik ta yosilik omit a yosilalik. Xchi'uk mi ch'abal yaloje mu stak' ik'elik ch'el ta yan lum, xchi'uk no'ox xtok sk'an' ak'el ta ayej ta skotol jenteetik, mi k'ot ta chapel yu'unike ma'uk no'ox jech ta xlok' ch'el chi'ch' tojbel ti yosile xchi'uk stak' sut k'usi ora sk'ane.

Sbuluchibal mantal

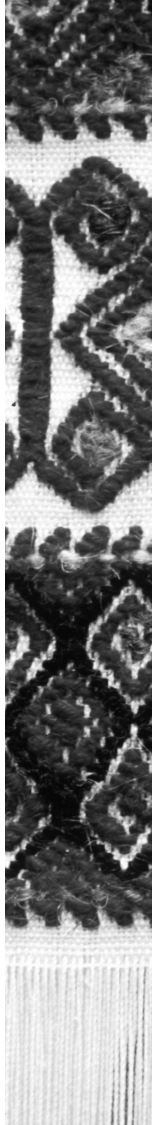
1. Ti slumal bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk' ta spasel xchi'uk skuxesel ti stalel skuxlejalike, xchi'uk stak' sk'uxibinik ti skuxlejalike jechak' ti molik naetik xchi'uk yabtelik ti moletike, xchi'uk sk'uxubinel k'usi spasojanik, sts'ibtaojik
2. Ti muk'ta lumetike ja' te ta skolta sba smeltsanel xchapanel k'usitik chopol omi lajem xa ta smolibel ti ch'ul naetike xchi'uk snopbenal skuxlejalik ta jujun slumal indigenaetik.

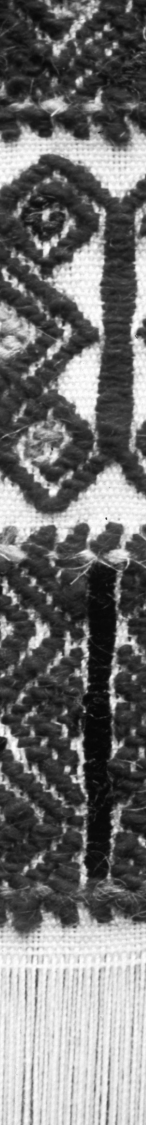
Slajchebal mantal

1. Ti steklumal bats'i vinik-antsetike stak' xalik, spasik, xchanubtsel ti k'uyelan stalel skuxlejalike xchi'uk ti k'uyelan chak' snichimik, ch'ilolajik, xchi'uk stak' spojik ti xch'ul naike xchi'uk k'ajomal stukul stak' x-ochik, xchi'uk yich'el ta muk' yanimaik.
2. Ti muk'ta lume, ja' tey ta xkoltaban ta sjelubtasel omi ta yich'el tal yanima xchi'uk xch'unbenal sk'uxlej xch'iel ti bats'i vinik-antsetike

Yoxlajunebal mantal

1. Ti slumal bats'i vinik-antsetike stak' skuxes, stunes, smuk'ibtas xchi'uk xchanubtasel j-ach' ch'ieletik ti slo'il smaxile, ti sk'ope, ti sts'ibike, ja' no'ox xtok' stak' xak'be sbi slumal omi sbi stukik yu'un ja' te xk'om ta yu'unik.
2. Ti muk'ta lume ja' ta sk'el smeltsan spojel yich'elik ta muk' xchi'uk sk'an xa'ik xchi'uk xalve sbaik lek smelolal sjunlej slumal ti bats'i vinik-antsetike ti k'uyelan stalel xkuxlejalike xchi'uk yabtelik.

Xchanlajunebal mantal

1. Te slumal bats'i vinik-antsetike stak' snopik xchi'uk ta xchapik k'uyelan ta xchanubtasvanik ta sk'opik.
2. Ti bats'i vinik-antsetike, ja' ta alet ti kaxlan k'ope "*indígena*" ololetike stak' xchanik skotol ti vunetike k'uyepal xal yo'ontonike yu'un mu'yuk chi'ch'ik ilbajinel.
3. Ti muk'ta lume xchi'uk slumal bats'i vinik-antsetike jmoj ta smeltsanik sk'oplat sventa ti bats'i vinik-antsetike ja' lek ta alet sventa ololetik ta xchanubtasel te stalel skuxlejal xchi'uk k'opojukik me ta bats'i sk'op ti mi lok'emik xa batel ta slumal.

Svo'lajunebal mantal

1. Ti slumal bats'i vinik-antsetike ti k'uyelan stalel skuxlejal, slo'il smaxilik ja' sk'an chak'ik ta iluk xchi'uk ta chanubtasel ta sjunlejal osil.
2. Ti muk'ta lume ja' ta smeltsan sjak'el xchi'uk xchanel yu'un xchi'uk slumal bats'i vinik-antsetik sventa xlat ti utilanel, ilbajinele xchi'uk sventa xkich' jbatik ta muk' sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetike xchi'uk yantik jteklumetik.

Svklajunebal mantal

1. Ti slumal bats'i vinik-antsetike stak' xak' sbaik ta ojtikinel ta k'usuk no'ox chol a'yej k'opetik ta sbats'i k'opik, xchi'uk no'ox xtok' x-ojtikinik yan jchol a'yej k'opetik yu'un mu'yuk chi'ch ilbajinelik.
2. Ti muk'ta lume te ta smeltsan sk'opal sventa ti jchol a'yej k'opetike ak'o yalik lek smelotal ti k'uyelan xkuxlejal ti bats'i vinik-antsetik. Ti muk'ta lume chi'ch ta venta xchi'uk k'uxubin skotol jchol a'yej k'opetik.

Svuklajunebal mantal

1. Ti jenteetike xchi'uk steklumal bats'i vinik-antsetike stak' sk'upinik yich'elik ta muk' sventa yabtel ta namal banomil xchi'uk ta slumal.
2. Ti muk'ta lume ta sjak' be smelolal xchi'uk ta skolta sba xchi'uk ti slumal bats'i vinik-antsetike yich'el ta muk' li bats'i vinik-antsetik ololetike sventa mu xich' ilbajinelik ta abtel, mu xtuch' batik xchanunik, xchi'elik xchi'uk ti skuxlejal stalele yu'un ja' sk'anich'elik ta muk'e.
3. Ti jente bats'i vinik-antsetike yu'un mu stak' ilbajinelik ta abtel, ta yabtel xchi'uk ta stojol.

Svaxaklajunebal mantal

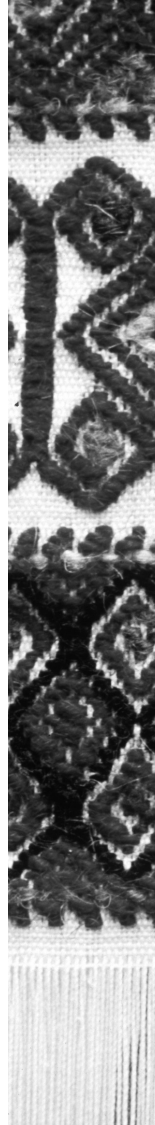
Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' xal k'usi ta snopik sventa yich'elik ta muk', xchi'uk oy jun jva'lej yu'unik sventa chk'opoj ta spojel stalel skuxlejalik.

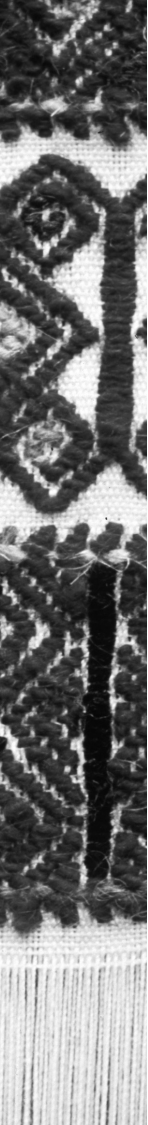
Sbalunlajunebal mantal

Ti muk'ta lume ta sjak' be smelolal xchi'uk ta slekil skolta sba xchi'uk ti slumal bats'i vinik-antsetike ta xal jbail k'uyelan ta xaltal mantal xchi'uk mi stak' ch'unel omi mu'yuk.

Jtobal mantal

1. Li slumal bats'i vinik-antsetike ja' stukik sk'el sbaik k'uyelan ta sk'an ch-abtejik xchi'uk k'uyelan ta sk'an skuxlejalik.
2. Ta slumal bats'i vinik-antsetike buch'utik pojbil yosilik sventa sa'el sve'elike, stak' chich'ik koltael ta ak'bel jutuk yosilik.

Jun sba xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk' sventa mu x-ilbajinatik yu'un ja' xk'anbatik slekikal skuxlejalik, ta chanob vun, ta abtel, xchi'uk xchanubtaselik ta abtel, oyuk spoxilik xchi'uk xcha'ielik.
2. Ti muk'ta lume ja' ta xchapbe sk'oplal yich'elik ta muk' a li moletike, ti antsetike, ti keremotike, ti ololetike xchi'uk ti buch'utik chopol sbek'talik ti bats'i vinik-antsetike.

Xchibal xcha'vinik mantal

1. Ja' chi'ch ich'elik lek ta muk' xchi'uk sme'onalik ti moletike, ti antsetike, ti keremotike, ti ololetike xchi'uk ti buch'utik chopol sbek'talike ti bats'i vinik-antsetike, yu'un jech tsakal ta vun lie.
2. Ti muk'ta lume ja' ta smeltsan xchapbenal ta jmoj xchi'uk slumal bats'i vinik-antsetik ta sk'elel, xchabiel ti antsetike xchi'uk ti ololetike, sventa mu xich'ik utilanel xchi'uk ilbajinel.

Oxibal xcha'vinik mantal

A li slumal bats'i vinik-antsetike ja' ta snop stukik k'uyelan ta sk'anik koltael ta poxilaletik, xchi'uk ta snaklebek sventa lek yutsilal skuxlejalik ta skotolalik.

Xchanibal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' stunesik poxilal momoletik xchi'uk stak' sk'el sbail ta ilol, ja' no'ox xtok ak'o sk'uxubin ti chon bolometike, ti momoletike, xchi'uk ti ya'alike, xchi'uk mu'yuk chi'ch'ik ilbajinel k'alal ta sk'an spoxilik ta junuk snail jpoxtavanejetik.

2. Ti bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk' sventa yak'belik lekil poxilaetik xchi'uk lek spoxtael sbek'talik.

Svo'obal xcha'vinik mantal

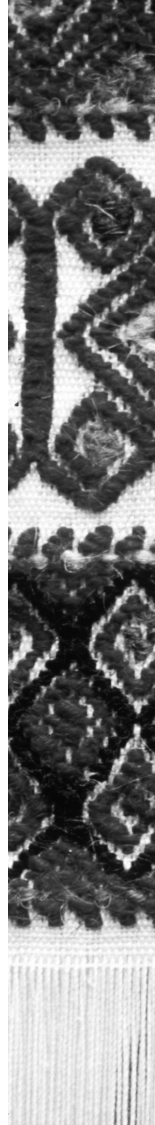
Ta slumal bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk' sventa sk'uxubinel xchi'uk sk'oponel xchu'lel ti banomile, ti osilale, ti vo'etike xchi'uk ti nabetike, sventa mu xch'ay ta yo'onton sjolik.

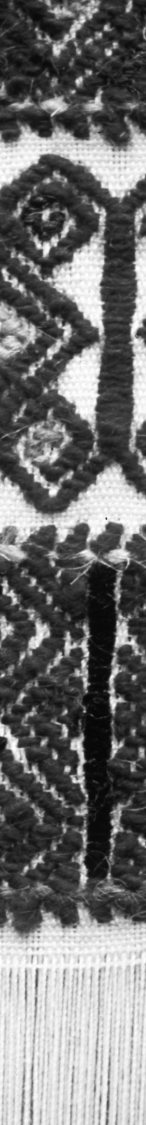
Svakibal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike oy yich'elik ta muk' sventa sbanomilik xchi'uk yosilalik ti ja' yu'unik, xchi'uk ja' no'ox stak' x-abtelan stukik.
2. Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' stunes, spik, x-abtelan k'uyelan xal yo'onton ti sbanomile xchi'uk ti yosile, xchi'uk ti k'usitik xch'i yu'un sventa yabtelanel ti ts'unbajele.
3. Ti muk'ta lume ta smeltsanbe svunal xchi'uk spatanel ti banomil yosil ti bats'i vinik-antsetike xchi'uk stsakelik ta muk' ti ja' yosilike.

Svukubal xcha'vinik mantal

Ti muk'ta lume ta xal xchi'uk ta x-abtelan jmoj xchi'uk steklumal ti bats'i vinik-antsetik ti yu'un ta xich' ta muk' ti k'uyelan snopel spatanel ti yosil bats'i vinik-antsetike xchi'uk ta stsak' ta vun smelolal sventa ch'ich ojtikinbel sbanomil yosil ti bats'i vinik-antsetike.

Svaxakibal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' sutesbelik, cha' meltsanbel sbanomilik, k'alal mu stak' tojanbel ti yosilike, yu'un k'alal ch'abal yak'oj yeik yich'an pojbelik, sokesbelik ti sbanomilike.
2. Yu'un stak' snopik xchapanik ti jteklumetike k'uyelan ta stojik, xchi'uk ta sk'etael sutesel jmoj smuk'ul ti banomile.

Sbalunebal xcha'vinik mantal

1. ta slumal bats'i vinik-antsetikee oy ta yok sk'ob sk'uxubinel ti abnal ts'iltitike, xchi'uk ti k'usi ta sts'unan ta yosil sbanomiltake. Xchi'uk ti muk'ta lume stak' xchanubtasvan ta yabtelanel ti banomiletike sventa mu xlj sokuk ti osilale.
2. Ti muk'ta lume ja' ta xchapanbe sk'oplal sventa mu xich' sokesel, lajesbel yip ti sbanomil ti bats'i vinik-antsetike k'alal ch'abal yak'oj sk'op.
3. Ti muk'ta lume ja' ta xchapanbe sk'oplal xchi'uk xchanubtasvan sventa xcha' meltsanel ti banomiletike xchi'uk ti skuxlejaj ti bats'i vinik-antsetike.

Slajunebal xcha'vinik mantal

1. Muyuk' bu stak' x-och tal soltaroetik ta kosilaltik, ta juju sep jlumaltik bats'i vinik-antsetike, mu stak' xtal abtejuk, ja' to mi laj kaltik, mi laj jchaptik ta jtekeltike yu'un xu' ta x-ochtalel, me mo'oje mu me stak' stukik no'ox xtalik xta stek'ik jlumaltik.
2. Ali ajalililetike ta me sjak'bukutik jba'el jk'optik, ta me ko'ol xchaptik te me stak' x-och tal li soltaroetike yu'un stak' stunesik kosiltil, jbalamiltik, jbanumiltik, me mo'oje, me mu laj spase, mu la me stsakojukutik ta venta, mu la me yich'ojukutik ta muk'.

Sbuluchibal xcha'vinik mantal

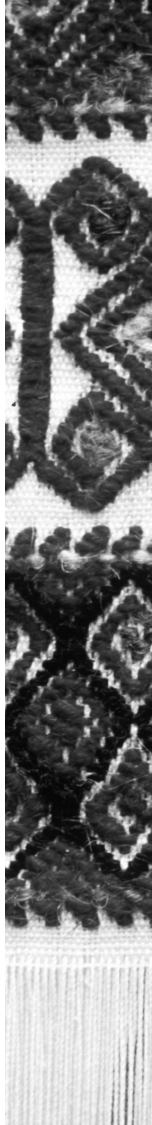
1. Ta stekel jlumaltik bats'i vinik-antsetike oy syu'elal ku'untik sventa ta jk'ejtik, xchi'uk ta jk'eltik, jmeltsantik, jlekumtastik, jtojobtastik ta jkuxlejaltike li buy nakalotike, jech xtok, jtuktik me jventatik jk'eltik ti jtak'intik, kosilaltik, jk'intik, jtaleltik, jte'tik, jchombolomtik, jpoxiltik, skotol, stek'el li k'usitik jutem jpastik li ta jlumaltike, sk'an mu jch'aytik kuxlejaltik, k'usi laj yak'botik kiltik jtotik jmetike li buch'u jba'el ch'i'emike jchanbetik batel xkuxlejalik uk. Melel solel lek me ti skuxlejal ti jtatamol jmembeltike.
2. Jech la xtok, komon jtsob jbatik ta jtekeltik bats'i vinik-antsetikeotike, xchi'uk li buch'u ta stsobukutike, buch'u xa yan ja' me ti ajvalile, ja me muk' ta jtsoblejetike yu'un solel jchabitik.

Slajchebal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike ja' stak' snopik smelolal xchi'uk smeltsanel slekubtasel ta yabtelanel ti banomiletike xchi'uk ti osiletike.
2. Ti muk' ta lume ta xalik lek ba'il smelolal sventa jmoj x-abtejik xchi'uk ti slumal bats'i vinik-antsetike, ja' ta sk'anbe snopobil yeilal sbanomilik omi yosilalik sventa mu sokesik ti banomiletike, yu'un ja' sk'anlek x-abjetik ta ts'unbal osil.
3. Ti muk'ta lume tsmeltsanik lek xchapbenal sventa jutuk no'ox sokesik ti banomiletike xchi'uk ti abnal ts'ilale.

Yoxlajunebal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike oy yich'elal ta muk' yu'un bu jotukal ta jk'antik chij nakiotik sventa mu xch'ay jtalel jkuxlejaltike, ja' no'ox xtok' ti muk'ta lume te x-ojtkinvan.

-
2. Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' jnoptik k'uyelan xchapan sk'opik sventa skuxlejalik.

Xchanlajunebal xcha'vinik mantal

Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' xak'ik ta ojtikinel, ta spatanel ti k'uyelan stalel skuxlejalik xchi'uk xch'ulelike ja' jech te ta svunal kich'eltik ta muk'

Svo'lajunebal xcha'vinik mantal

Ta slumal bats'i vinik-antsetike ja' stak' tey xalbe sbaik k'usi ta spasiq ta jujun tal ta sparajeik.

Svaklajunebal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike ti buch'utik ch'akbilik ta muk'ta ts'ak yu'un muk'ta lumetike te stak' xak' sbaik ta ojtikinel ti k'uyelan stalel skuxlejalik xchi'uk slumalik.
2. Ti muk'ta lume ta tsoboj snopik ch-abtejik xchi'uk steklumal bats'i vinik-antsetike sventa yich'elik ta muk'.

Svuklajunebal xcha'vinik mantal

1. Ta slumal bats'i vinik-antsetike oy snopbenal, xchapbenal, smeltsanel yu'unik xchi'uk muk'tik lumetike, ak'o la me yich'ik ta muk' xchapbenal skuxlejalike.
2. Mu'yuk buch'u stak' sjip sten komel ti k'usi ta xal li muk'ta vun li'e.

Svaxaklajunebal xcha'vinik mantal

Te muk'ta lume, ta sjak'el xchi'uk xchapanel yu'unik xchi'uk ta slumal bats'i vinik-antsetike, ja' jmoj ta tsakik ta muk' li k'usi chal li muk'ta vune sventa yich'elik ta muk'e.

Sbalunlajunebal xcha'vinik mantal

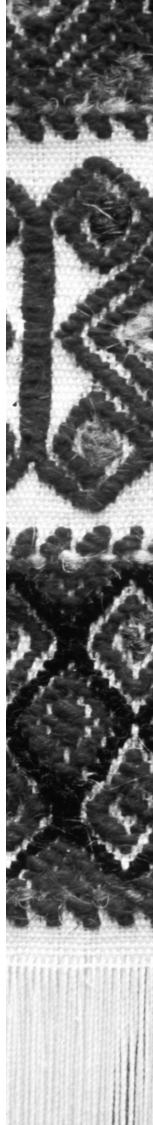
Ta slumal bats'i vinik-antsetike stak' xich'ik koltael ta tak'in xchi'uk ta chanubtasel yu'un ti muk'ta lumetike, jech k'ucha'al ts'akal ta vun li'e.

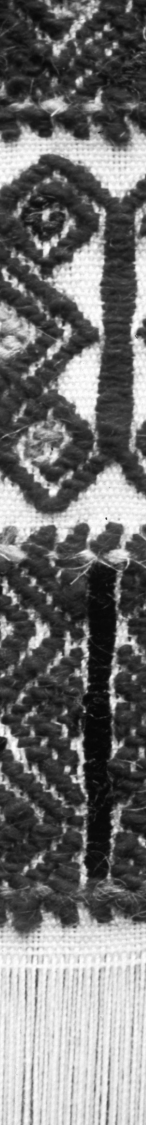
Xchavinikal mantal

Te ta slumal bats'i vinik-antsetike oy la me ko'ol xchapanelik sventa mu xich'ik ilbajinel yu'un ti muk'ta lumetike omi yantik ants-viniketik, jech xtok stak' ska'nik xchapanel ta anil no'ox ti me mubu laj yich'elik ta muk' ta jujuntik omi stsoblejalik ti bats'i vinik-antsetike, yok'alal chich' chapanel sk'an la me tsakbatik ti venta skuxlejalelik, stalelalik te jujun slumalik, jech me xtok ak'o tsakik ta venta ti j-abteletik omi xjchapanvanej te ta juju sep jnaklejeletik.

Jun sba yoxvinik mantal

Jpas mantaletik xchi'uk yantik xojtikinik lek sk'oplal ti *Naciones Unidas*, ja' tey ta skolta sbaik ta smeltsanel ti muk'ta vun sventa yich'elik ta muk' te slumal bats'i vinik-antsetike.

Xchibal yoxvinik mantal

Ti nasiones unidas xchi'uk yaj-al mantaletik, xchi'uk ti muk'ta lume, ja' ta sk'elik sk'oplal ti bats'i vinik-antsetike sventa mu xljajik ta ilbajinel ti bats'i vinik-antsetik xchi'uk ak'o no'ox yich' sbaik ta muk', yu'un jech chal ti svunal yich'obil ta muk' ti bats'i vinik-antsetik.

Yoxibal yoxvinik mantal

Ti yich'elik ta muk' ti bats'i vinik-antsetike ojtikinbil li' ta vune, sk'an me stsakbatik ta muk' stalelik, skuxlejalik ti bats'i vinik-antsetike ta sjunlejal slumal t skotol balumilal.

Xchanibal yoxvinik mantal

Stekel ich'elal ta muk' ojtikinbil ta vun li'e, ja' chal ti jmoj omi ko'oluk skuxlejalelik ti bats'i vinik-antsetike.

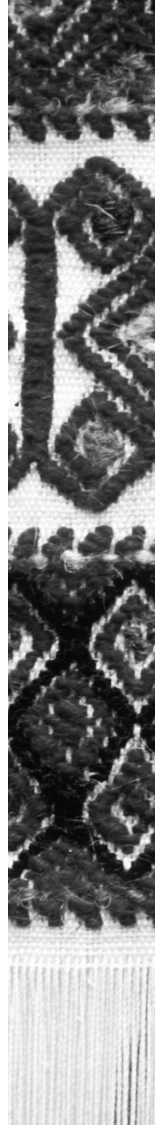
Svo'obal yoxvinik mantal

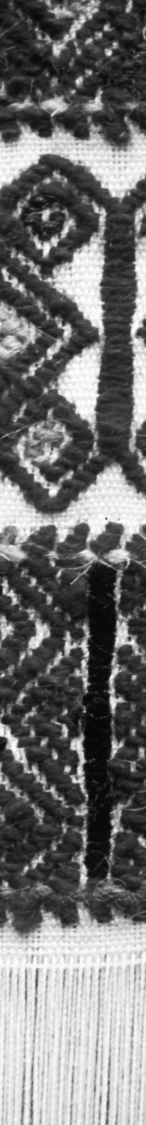
Mu'yuk buch'u stak' sjiip sten komel ti k'usi ta xal li muk'ta vun li'e yu'un yich'elik ta muk' ti bats'i vinik-antsetike li'to ta sk'ak'alile.

Svakibal yoxvinik mantal

1. Mu stak' buch'u-uk no'ox spas mantal xchi'uk sjel ti yich'elik ta muk' slumal bats'i vinik-antsetike yu'un jech ta xal muk'ta vun yu'un *Naciones Unidas*, ja' yu'un mu stak' ch'ayesel ti vune sventa yich'elik ta ojtikinel skuxlejal slumal ti bats'i vinik-antsetike.

2. Li yich'obilik ta muk' ja' sk'an ojtikinel ti slek'il stalel skuxlejalik ti slumal bats'i vinik-antsetike, yu'un mu sk'an ti ilbajinele, ja' ta sk'an ti jmoj tsobol chi'ch chapanel sk'opal ti lumetike sventa xich' sbaik ta muk' sjunlej banomil osil.
3. Ti yalbenal tsakal ta vun li'e, ja' ta sk'el xich' pasel ta muk' yu'un ta skotolal ti jente-etike, ja' xtok mu xutilan, xilbajin sbaik, ak'o no'ox yich' sbaik ta muk'.

**SK'OP TI ME'EL ANTS (MINISTRA) SBI SOCORRO ROVIROSA
TI JA' LA KOMESBIL LI TA SLUMAL MEJIKO SVETA SK'ELEL
XCHAPBENAL TA YICH'EL TA MUK' SJUNLAJEL SLUMAL BATS'I
VINIK-ANTS, YU'UN MUK'TA TSOBLEJ SVENTA NACIONES
UNIDAS TE TA NUEVA YORK, ESTADOS UNIDOS**

Muk'ta jmetik me'el:

Ti jtsoblejal li ta Mejiko chabe sna'el ti stsatsal a vi k'op to yu'un stsakik xa ti venta omi yichik xa ti muk' ti sjunlajel slumal xchi'uk skuxlejal ti bats' vinik-antsetik.

Ti ajvalil li ta spamlajel Mejiko jech laj xcha'al ti epal bats'i vinik-antsetik, xchi'uk jkaxlanetik, jech tok yantik jlumajel likemik tal ta sjunlejal balumilal. Ta skilebal xa snichk'inal sventa slajuneval vinik sjavilal ti yok'alal yoch jutuk, lam jutuk ti ilbajinel ta stojol ta ti juju sep slumal bats'i vinik-antsetike, te jech chak' ta ojtikinel yutsil ti slumal ti batsi viniketik-antsetik, meles ja'ik j-ak' jch'i'eletik ti vo'one no'ox li ta ch'ul balamil.

Ti slikebal xchi'uk yibal ti slumal Mejiko tanato, sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik yak'ojik la ta ojtakinal skotol yutsilal, st'ujumal ta stojol juju chop sna'il ajvaliletik, ech'um sk'an la me mu jchak' sba ti spamlejal slumal balamilal Mejiko, jun no'ox ak'o spasbaik, jun no'ox la slumalik jkaxlantik chi'uk bats'i vinik-antsetik.

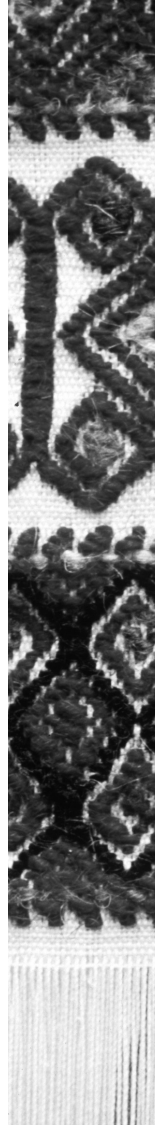
Ech'um la me lok' tal avil' muk'ta mantal k'op sventa xchapbenal yich'el ta muk' ti sjunlejal slumal bats'i vinik-antsetik.

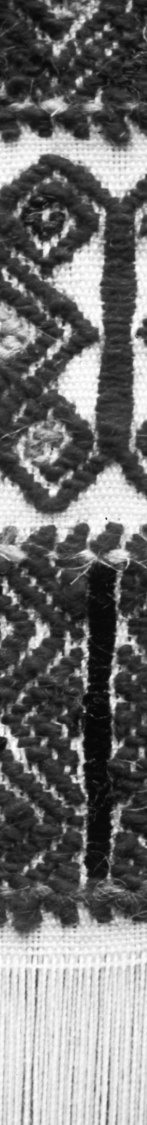
Slumal Mejiko chaltal k'ucha'al xk'ataj ti mantaletike:

1. Ti yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'í vinik-ants yu'un stak' sk'el sbaik stukik no'ox, yu'un stak' sa'ik ajvalil yu'unik te ts'akal, p'ejel ta xchapbenal vun sventa yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'í vinik-ants te ta yoxibal (3), xchanibal (4) xch'í'uk svó'obal (5) mantal, sk'ot la me ti pasel ti me jtsak'tik ti venta ti muk'ta tsatsal mantal vun k'op pasbil yu'un ajvalil ta kaxlan k'op sbi "*constitución*", meel sk'an mu jch'ak sba ta sjunlejal balumilal Mejiko, sk'an la me jtsobjatik ta jun muk'ta jteklum.
2. Ti mantal k'opetik lok'emik tal ta svakibal xcha'vinik, svukubal xcha'vinik xch'í'uk vxaxakibal xcha'vinik sventa yich'el ta muk' bats'í vinik-ants yu'un sbalamil, slekubtasel skuxlejal, skelel, sbalamil, slumal xch'í'uk stetikal, xchombolomal mu la stak' xk'ataj ta slajesel, smilel skotol ti k'usitik oyu'un te ta sjunlejal slumal bats'í vinik-antsetik; jech xtok mu la me stak' sjelel ti spatán balamiletike k'ucha'al komesbil ta muk'ta mantal vun sbi ta kaxlan k'op "*constitución*". Ech'um la skotol mantal k'opetik lok'emik tal ta svukubal xcha'vinik xch'í'uk vxaxakibal xch'ávinik stsakoj la me sba, snitoj la me sbe ta muk'ta chapbenal k'op pasbil xa vo'ne yu'un ajvaliletik, sbi ta kaxlan k'op "*ley*".
3. K'alal xk'ot ta pasel a vi xchapbenal mantal to sventa yich'el ta muk' sjunlejal slumal bats'í vinik-antsetik sk'an la me jtsaktik ta sventa skotol mantal k'opetik ts'ibabil, p'ejel ta muk'ta mantal vun ti "*ley*" sbi, sk'an la ch'ich tsakel yich'el ta muk' jujun vinik, jujun ants, ko'oluk, jmojuk la me slekil skuxlejal vinik-antsetik.

Okolavalik.

Nueva York, oxlajuneb sk'ak'alil, yu'al septiembre, sjabilal 2007.

*Declaración de las Naciones
Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas,*
versión en tsotsil,
se terminó de imprimir, en agosto de 2009,
en los talleres de SM, Servicios Gráficos,
Lago Tláhuac núm. 4, local 12,
Col. Anáhuac, Deleg. Miguel Hidalgo,
C.P. 11320, México, D.F.

La tirada fue de 3 500 ejemplares.

EL CUIDADO DE LA EDICIÓN
ESTUVO A CARGO DE LA
COORDINACIÓN EDITORIAL
DE LA CDI.

